

DEDE KORKUT KİTABINDAKİ *PİLO*N KELİMESİ

DİMİTRİ TEODORİDİS

Dede Korkut hikâyelerinin dördüncüsünde, Ulaş oğlu Kazan Big, oğlu Uruz'un on altı yaşına basmış olmasına rağmen, yay çekip ok atmadığını, baş kesip kan dökmediğini düşünüp ağlayınca, Uruz babasını, ağlamasının sebebini öğrenmek için tehdit eder gibi olur ve «... *dimez olur iseñ, kalkubanı yirümden men tururam, kara gözlü yigitlerümi boyuma men aluram, kan Abkaza iline men giderem, altun haça elümi men basaram, p i l o n geyen keşişün elin men öperem, kara gözlü kâfir kızın men aluram, dahı senün yüzüne men gelmezem, ağladuğuna sebeb ne digil maña...*» der¹.

Burada, yabancılığı ile dikkatimizi çeken şey, şüphesiz, *p i l o n* kelimesidir. Epey incelenmiş olmakla bereber, kelimenin mâna ve etimolojisi hakkında kesin bir bilgiye sahip olduğumuz söylenemez. Dresden nüshasında *پيلون* (124: 7), Vatikan nüshasında da bozuk bir imlâ ile *پيلان* (92: 11) şeklinde yazılmış olan kelimeye, Gökyay 'papasların giydikleri kara cübbe, siyah elbise',² Rossi ise müteredit olarak 'berretto' di feltro; veste di sacerdoti cristiani³ mânasını vermektedirler. Ayrıca Rossi bir etimoloji denemesi yapmakta ve kelimeyi Yun. *πίλον* (*πῖλος* 'şapka' kelimesinin akkuzativi) kelimesine bağlamaktadır. Rossi'den çok daha evvel V. Smirnov⁴, bir Dânişmend-nâme metninde rastladığı *سيسيه قومی منافقلىق قلديلر... انلر كم رهبانلر ایدی كم ملك تالشمين النده* *مسلمان اولشلر ایدی کرو دونديلر پيلون كيدلر زنار قشندلر انلر كم كافرلر ایدی اسلام*

¹ M. Ergin, *Dede Korkut Kitabı. I.* Ankara 1958. 155. s.; O. Ş. Gökyay, *Dede Korkut*. İstanbul 1938. 46. s. . Hikâyenin İtalyanca tercümesi için E. Rossi, *Il "Kitab-i Dede Qorqut". Racconti epico-cavallereschi dei Turchi Oğuz*. Città del Vaticano MCMLII. 147. s. bk.

² O. Ş. Gökyay, *a. e.* 145. s.

³ E. Rossi, *a. e.* 344. s. Bütün cümle ise 'bacerò la mano del sacerdote che veste il pilon' (147. s.) şeklinde tercüme edilmektedir.

⁴ *Mnimiy türetskiy sultan imenuemiy u evropeyskiñ pisateley XVI v. Calepinus Cyriscelebes*: ZVO XVIII (1908), 1-72, bilhassa 35. s. bk.

. ترک اتدیرکنه زنار قشاندر. kaydında, *pilon*⁵ kelimesini rusça *felon* (∼*feloniy* ‘der Talar (das lange, breite ärmellose Oberkleid der russ. Geistlichen während des Gottesdienstes’ [Pawlowsky]) kelimesi ile ilgili görerek bu kelime ile tercüme etmektedir.

Smirnov’un görüşü kat’i olmamakla beraber isabetli ve hakikate yaklaşmış durumdadır. *Pilon* kelimesinin mânası, *felon* kelimesinin karşılığı ile aynıdır, ancak kelime türkçeye rusçadan geçmiş olamaz. Metinde *Abkaza* ülkesinden bahsedildiğine göre, kelimenin gürcüceden alınmış olması ihtimal dahilinde ise de, gürc. (<yun.) *filoni* ‘papazların giydikleri cüppe’⁶ kelimesinin sonunda bulunan vurgulu *-i* sesinin düşmesi kolay bir şekilde izah edilemez.

Bence, kelime türkçeye ermeniceden girmiştir. Gerçekten de ermenicedeki *փիլոն* (*pi’lon*) ‘cagoule’⁷ kelimesi hem ses bilgisi, hem de mânası bakımından *pilon* kelimesinin aslı olabilir. Aynı zamanda, gerek Dede Korkut Kitabı’nda, gerekse Dânişmend-nâme’de anlatılan yabancılara karşı girişilen mücadelelerde karşı tarafın karışık bir etnik bünyeye sahip olduğu ve bu arada Ermeni unsurunun bu mücadelelerde önemli bir rol oynadığı da unutulmamalıdır.⁸ Böylece, *pilon*, sayıları çok az olan Dede Korkut Kitabı’na geçmiş ermenice kelimelerden biri sayılabilir.

Son olarak kelimenin ermeniceye muhtemelen yunancadan alındığını, yunancadaki *φαίλονι* ∼ *φελόνι* ‘papaz elbisesi’ kelimesinin ise latince *paenula* ∼ *penula* ‘pénule, manteau à capuchon, casque de voyage’ (Quicherat-Daveluy) kelimesinin *metathétique* bir şeklinden başka bir şey olmadığını ilâve edelim.⁹

⁵ E. Rossi (a. e. 147. s. 5. not), bu kelimeyi nasılsa, *bilon* şeklinde yazmaktadır.

⁶ D. Çubinov, *Gruzino-Russkiy slovar*. Sanktpeterburg 1887. 1305. s.; S. S. Orbelyani, *K’art’uli lek’sikoni* [Gürcüce sözlük]. T’bilisi (Tiflis) 1884. 316. s. Bu malûmatı Bomonti’deki Notre Dame de Lourdes Gürcü kilisesi mensuplarından B. Paul Adgouladzé’ye borçluyum. Kendisine teşekkür ederim.

⁷ Guy. de Lusignan-K. J. Basmadjian, *Dictionnaire portatif arménien moderne-français*. Constantinople 1915. 796. s.; A. İ. Tumanov, *Russko-Armyanskiy slovar*. Tiflis 1912. s. v. *felon*.

⁸ Bunun için Ş. Akkaya, *Kitab-i Melik Danişmend Gazi-Danişmendname*: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi VIII (1950), 131-144 ve V. Smirnov, a. e. 62. s. bk.

⁹ N. P. Andriotis, ‘Ετυμολογικὸ λεξικὸ τῆς κοινῆς Νεοελληνικῆς [Modern yunancanın etimoloji sözlüğü]. Atina 1951. s. v.; Du Cange, *Glossarium ad scriptores mediae et infimae graecitatis*. Lugduni MDCLXXXIII. 1656. s. Daha fazla malûmat için, F. L. Cross, *The Oxford Dictionary of the Christian Church*. London 1957. *phelonion* madd. ve orada gösterilen bibliyografyaya bk.